

С.В. Сапіга, Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПРОГРАМИ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ У СКАУТСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Сапіга С. В.

Принципи побудови програми особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях

У статті автор наголошує на важливості розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях, підкреслюючи, що підлітковий вік є важливою фазою в загальному процесі становлення людини як особистості. Розглядаючи розвиток особистісного потенціалу підлітків, автор наголошує на ролі громадських скаутських об'єднань в організації цього процесу. Він акцентує увагу на необхідності побудови програми, яка буде рівномірно розвивати всі сторони особистості підлітка. Тому, така програма має містити сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності, що покликані розкривати та розвивати особистісний потенціал підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній, вольовій сферах. Автор виділяє чинники розвитку особистісного потенціалу. На цій основі пропонуються ключові принципи побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу в скаутських громадських об'єднаннях.

Ключові слова: розвиток особистісного потенціалу, скаут, підліток, програма розвитку особистісного потенціалу, скаутське громадське об'єднання.

Сапіга С. В.

Принципы построения программы личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях

В статье автор подчеркивает важность развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях, поскольку подростковый возраст является важной фазой в общем процессе становления человека как личности. Рассматривая развитие личностного потенциала подростков, автор описывает роль общественных скаутских объединений в организации этого процесса. Он акцентирует внимание на необходимости построения программы, которая будет равномерно развивать все стороны личности подростка. Программа должна содержать совокупность последовательных организационных форм и методов социально-педагогической деятельности, призванных раскрывать и развивать личностный потенциал подростков в

духовной, социальной, эмоциональной, интеллектуальной, физической, волевой сферах. Автор выделяет факторы развития личностного потенциала. Предлагаются принципы построения комплексной программы развития личностного потенциала в скаутских общественных объединениях.

Ключевые слова: развитие личностного потенциала, скаут, подросток, программа развития личностного потенциала, скаутское общественное объединение.

Особлива увага щодо процесу розвитку особистісного потенціалу має приділятися у підлітковому віці. Підлітковий вік займає важливу фазу в загальному процесі становлення людини як особистості, коли в процесі побудови нового характеру, структури та складу діяльності дитини закладаються основи свідомого поведінки, вимальовується загальна спрямованість у формуванні моральних уявлень і соціальних установок.

Під розвитком особистісного потенціалу підлітків ми розуміємо – стихійні та / або сплановані впливи зовнішніх та внутрішніх факторів на фізичні, інтелектуальні, емоційні, соціальні, духовні та волевові можливості підлітків.

У цьому зв'язку громадські скаутські об'єднання пропонують широкий ряд відповідних пропозицій для підлітків, і їх можна розглядати, як одну із базових інтегративних основ у процесі самоідентифікації особистості, яка дає змогу своєчасно діагностувати, виявляти і педагогічно доцільно впливати на розвиток особистісного потенціалу підлітків.

І саме скаутські громадські об'єднання дають підліткам пропозицію рівномірно розвивати всі сторони їхньої особистості, а саме: дослідити багатство їхніх можливостей та потенціалів і стати повноцінними особистостями.

Наразі в національному скаутському русі гостро стоїть питання про необхідність вироблення комплексного підходу до розвитку особистісного потенціалу підлітків.

В соціальній педагогіці роль дитячих та молодіжних організацій у соціальному вихованні особистості розкрита у працях вітчизняних науковців

Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Т. Веретенко, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, О. Караман, О. Кузьменко, Г. Лактіонової, Л. Міщик, Т. Окушко, Ж. Петрочко, Л. Середюк, С. Толстоухової, І. Трубавіної, Ю. Поліщука, С. Харченка та інших.

Проблема особистісного потенціалу людини як можливості самореалізації, самоактуалізації та саморозвитку реалізувалось у працях російських (Б. Ананьєв, О. Бодалєв, Н. Кузьміна, Д. Леонтєв, Б. Ломов, В. М'ясищєв, Н. Кузьміна) та українських (Г. Балл, А. Деркач, Г. Костюк, С. Максимєнко, Л. Мар'яненко, В. Моляко, Т. Титарєнко, К. Платонов, В. Татєнко) науковців.

Однак питання розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях недостатньо досліджене в Україні.

Метою статті є визначення принципів побудови програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Поняття «потенціал» перебуває в нерозривному зв'язку з категорією «розвиток», що обумовлює його приховану динамічну природу (Г. Алл, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, Д. Леонтєв, О. Леонтєв, С. Максимєнко, К. Петров, С. Рубінштейн та ін.). Потенціал існує саме як можливість, яка носить прихований характер до моменту її прояву, коли потенціал «викликається» на поверхню буття силою обставин [2].

Розвиток особистісного потенціалу можна розглядати як особистісне зростання суб'єкта, що є результатом дії трьох груп чинників. До них належать внутрішні психологічні фактори, пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями особистості суб'єкта; мотиваційні чинники та умови, що визначають різні можливості суб'єкта; зовнішні середовищні фактори (соціально-контрольована, стихійна соціалізація); цілеспрямовані розвивальні впливи (соціальне виховання) [1].

На нашу думку, комплексна програма з розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях – це сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності,

які мають на меті сприяти розкриттю та розвитку особистісного потенціалу підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній сферах.

Ми вважаємо, що принципами побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків в скаутських громадських об'єднаннях є:

1) визначення і розробка виховних пропозицій скаутського об'єднання для підлітків з врахуванням мети, принципів, методів скаутського руху, потреб і прагнень молоді;

2) врахування принципу гармонійного розвитку фізичного, інтелектуального, емоційного, соціального та духовного компоненту розвитку потенціалу особистості;

3) встановлення кінцевих виховних цілей для підлітків в кожній зі сфер особистісного розвитку;

4) встановлення вікових груп учасників програми з урахуванням особливостей розвитку особистості на кожному етапі свого розвитку;

5) встановлення групових виховних цілей для кожного компоненту розвитку особистості для кожної вікової групи; визначення і опис всіх видів діяльності, які будуть здійснюватися в рамках реалізації програми;

6) застосування скаутського методу, відповідно до особливостей і потреб кожної вікової групи;

7) розробка прогресивного плану розвитку особистісного потенціалу підлітків, з метою мотивування і відзначення прогресу кожної молоді особистості в напрямку досягнення виховних цілей.

Детально розглянемо ключові змістові характеристики кожного з них.

1) *Виховна пропозиція* – це те, що може запропонувати, а не нав'язувати, скаутське громадське об'єднання молодій особистості. Пропозиція включає в себе такі елементи: чітко визначена суть; спрямованість; сенс. У ній формуються мета, цілі і методи скаутського громадського об'єднання.

2) *Компоненти розвитку потенціалу особистості* – потенціал молодих людей, який складається з таких компонентів: фізичний, інтелектуальний, соціальний, емоційний, духовний, вольовий. Ці шість компонентів можна

визначити наступним чином: фізичний (відповідальний за розвиток і нормальний стан тіла); інтелектуальний (розвиває здатність мислити, користуватись інформацією, вміти втілювати нове); емоційний (дає усвідомлення своїх почуттів і вчить висловлювати їх так, щоб досягти і підтримати стан внутрішньої свободи, рівноваги і зрілості); соціальний (розвиває почуття взаємозалежності, здатності співпрацювати і вміти нести відповідальність, брати на себе керівництво); духовний (формування духовних цінностей, пошук себе та свого я в світі, дає краще знання і розуміння духовної спадщини свого суспільства, в той же час поважаючи духовний вибір інших); вольовий компонент (бажання і здатність людини діяти у напрямі свідомо поставленої мети, долаючи внутрішні і зовнішні перешкоди). Усі вони взаємопов'язані, доповнюють один одного, складаючи одне ціле.

3) *Кінцеві виховні цілі.* Підліткам, які вступають до скаутських громадських об'єднань, надається можливість під керівництвом дорослих лідерів встановити виховні цілі розвитку потенціалу своєї особистості і визначити власну лінію поведінки у системі ціннісних орієнтацій. Саме від такого «діалогу» між пропозиціями особистісного розвитку в скаутському об'єднанні і вибором кожної особистості відбувається унікальний виховний процес. Іншими словами, кінцеві виховні цілі – це підсумкові досягнення, яких можна очікувати від молоді особистості в інтелектуальному, фізичному, емоційному, духовному, вольовому та соціальному розвитку.

4) *Вікові групи* – це гуртування молодих членів скаутського об'єднання в вікових межах, де психофізіологічні процеси розвитку дітей та молоді мають загальні риси. У цьому контексті, під час розробки та реалізації програми необхідною умовою є визначення особливостей підлітків із т. з. фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного та соціального розвитку. Визначення етапів розвитку особистості і розгляд того, як вони підходять відповідним віковими групами, допоможе встановити групові виховні цілі програми і забезпечить адаптивність програми під загальні особливості кожної вікової групи. Вікові групи можуть поділяються на вікові секції.

5) *Проміжні виховні цілі* – опис досягнень в розвитку особистості, яких можна очікувати від особистості після закінчення відповідної вікової групи. Вони є проміжним кроком на шляху досягнення кінцевої мети. Саме на основі групових виховних цілей, які запропоновані підліткам, кожен молодий член руху повинен встановити свої особисті виховні цілі.

б) *Діяльність у скаутингу* – це сукупність освітніх дій і заходів, які здійснюються у межах скаутського об'єднання, чи за його межами, і дають підліткам можливість здобувати знання, навички та соціальні установки. Діяльність повинна мати такі характеристики: бути викликом (бути досяжною, але викликати деяку складність, стимулювати творчість і винахідливість, надихати учасників на самовдосконалення. Складність при цьому повинна бути на рівні наявних у учасників можливостей у відповідності з їх віковим розвитком); бути привабливою (діяльність повинна бути цікавою, оригінальною, пробуджувати у підлітків інтерес та бажання брати участь (діяти). Інтереси підлітків сильно варіюються залежно від віку, а також від соціокультурного середовища, в якому вони перебувають або знаходяться. Тому необхідно запропонувати широкий спектр можливої діяльності в залежності від різних ситуацій); *бути корисною* (діяльність повинна забезпечувати позитивний досвід, який дає підліткам можливість відкривати та вивчати нове).

Підлітки навчаються через досвід, який вони набувають під час діяльності. Досвід це своєрідний виховний елемент, оскільки він відображає особисте ставлення підлітка до дійсності. Це те, що допомагає кожному підлітку спостерігати і аналізувати свою поведінку, а також засвоювати і застосовувати стиль поведінки відповідно до поставленої виховної мети. Тому необхідно організовувати таку діяльність в скаутських громадських об'єднаннях, щоб за її допомогою сприяти формуванню досвіду підлітків.

7) *План прогресивного розвитку* – наочно представлена загальна траєкторія процесу самоосвіти учасників програми скаутського об'єднання, в рамках якої кожен підліток може вибрати власний шлях прогресивного

розвитку у досягненні самостійно поставлених освітніх цілей. Модель прогресивного розвитку особистості складається з двох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів: стадії (етапи, ступені) прогресивного розвитку, що відповідають віку учасників програми і системи стимулюючих і заохочувальних знаків, що символізують прогрес учасника на власному шляху в програмі.

Прогресивний план розвитку особистості повинен відповідати наступним критеріям: бути простим і мати чіткий зв'язок з проміжними досягненнями (віхами), які відзначають прогрес особистості; бути привабливим для молоді; мотивувати підлітків досягати прогресу в своєму особистому розвитку; бути легким для розуміння і простим у використанні за допомогою дорослого керівника; складати єдине ціле з символічною основою і будуватися на прагненні підлітків ототожнювати себе з нею; відповідати віку членів даної вікової групи.

Отже, під час розробки комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях необхідно дотримуватись вищезазначених принципів, акцентуючи особливу увагу на: визначенні і розробці кінцевих та проміжних виховних цілей програми розвитку особистісного потенціалу підлітків; встановленні вікових груп її учасників; визначенні всіх видів діяльності, які будуть здійснюватися в рамках реалізації програми; застосуванні скаутського методу відповідно до особливостей і потреб кожної вікової групи; розробці прогресивного плану розвитку особистісного потенціалу підлітків з метою мотивування і відзначення прогресу кожної молодої особистості в напрямку досягнення виховних цілей.

Подальшої розробки потребують технології діагностики та розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Література

1. **Міляєва В. Р.** Розвиток потенціалу особистості в умовах сучасного освітнього середовища / Валерія Робертівна Міляєва, Неля Костянтинівна

Лебідь, Юлія Володимирівна Бреус // Вісник Одеського національного університету : зб. наук. ст. – 2013. – Вип. 18. Психологія. – С. 53 – 59.

2. **Выготский Л. С.** Психология развития как феномен культуры / Выготский Л. С. ; под ред. Н. Г. Ярошевского. – М. : Ин-т практ. психологии ; Воронеж : НПО Модэк, 1996. – 512 с.

Sapiga S. V.

Principles of Program Constructing for Personal Potential of Adolescents in Scout Public Associations

In the article author emphasizes the importance of developing the personal potential of adolescents in Scout public associations. He substantiates the importance of applying an integrated approach to this type of activity with adolescents, emphasizing that adolescence is an important phase in the overall process of becoming a person as an individual. Considering the development of the personal potential of adolescents as spontaneous and / or planned influences of external and internal factors on the physical, intellectual, emotional, social, spiritual and volitional opportunities of adolescents, the author emphasizes the role of public scout associations in the organization of this process. Author emphasizes the need of preparing such program that will equally develop all aspects of the individual young person. Therefore, such a program should contain a set of consistent organizational forms and methods of social and pedagogical activity that are intended to reveal and develop the personal potential of adolescents in the spiritual, social, emotional, intellectual, physical, volitional spheres. The article highlights the factors for development of personal potential, grouping the most features: internal psychological factors, motivational factors, purposeful development at influences. On this basis, the key principles for developing a comprehensive program for the development of personal potential in Scout public associations and the key content characteristics of each of the analyzed in detail.

Key words: development of personal potential, scout, teenager, program of personal potential development, Scout public association.

Відомості про автора

Sapiga Svitlana Volodymyrivna – викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017 р.

Прийнято до друку 29.09.2017 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.